

УДК 811.111:821.111(73)Фіцджеральд

ГАЛАЙБІДА Оксана – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, вул. Огієнка, 61, Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, 32001, Україна (halaybida.oksana@kpnu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3622-9857>

КРИШТАЛЮК Ганна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германських мов та зарубіжної літератури, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, вул. Огієнка, 61, Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, 32001, Україна (kryshkaliuk.anna@kpnu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0904-4320>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.49.6>

Бібліографічний опис статті: Галайбіда, О., Кришталюк, Г. (2022). Парентезні конструкції у художньому мовленні Ф. С. Фіцджеральда. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія», 49, 43–48*, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.49.6>.

ПАРЕНТЕЗНІ КОНСТРУКЦІЇ У ХУДОЖНЬОМУ МОВЛЕННІ Ф. С. ФІЦДЖЕРАЛЬДА

Анотація. *Індивідуальність мови письменника найвиразніше проступає в синтаксичній системі його творів, тому для з'ясування особливостей ідіостиллю важливо визначити синтаксичні особливості та з'ясувати стилеві домінуючі художніх творів. Мета нашої розвідки – виявити характерні ознаки синтаксичної організації прози Ф. С. Фіцджеральда та визначити стилістичне навантаження парентезних одиниць у художньому мовленні письменника.*

Оригінальною рисою мовотворчості Ф. С. Фіцджеральда є послуговування складними конструкціями сурядного й безсполучникового зв'язку, які часто є ускладненими вставленими (парентезними) конструкціями. Вони надають розповіді динамічності, створюють ритмічний малюнок, який завдяки мелодії виражає різні емоційні відтінки. Отже, парентезні конструкції можна вважати мовно-виразовими засобами, які вирізняють письменника з-поміж інших художників слова.

У прозовому мовленні Ф. С. Фіцджеральда виявлено ситуативні вставлення (які слугують засобом уточнення зображуваних подій) та суб'єктивно-оцінювальні парентезні конструкції, які є засобом поєднання опису подій та їхнього одночасного оцінювання та характеризації. Вони дають змогу забезпечити повноту художнього зображення та відтворити естетичний смисл, закладений у художньому творі, сприяють мовленнєвій виразності і створюють експресивно-прагматичне поле художнього тексту. Вставлення також уможливають налагодження діалогу з читачем і стають засобом інтимізації прози письменника, забезпечують розгортання змісту тексту та сприяють повній передачі додаткової супровідної інформації, яку автор вважає важливою для відповідного сприйняття своїх творів читачем.

Встановлено, що стиль Ф. С. Фіцджеральда вирізняється синтаксичним членуванням висловлення з послабленням синтагматичних зв'язків між частинами. Тому перспективним для подальшого дослідження вважаємо визначення інших засобів ускладнення реченнєвих конструкцій у художньому мовленні письменника та їхнього функціонально-стилістичного навантаження.

Ключові слова: *парентези, вставлення, синтаксичне членування, інтимізація, діалогізація, семантична структура, стилістичне навантаження.*

HALAIBIDA Oksana – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the English Language Department, Kamianets-Podilsky Ivan Ohiienko National University, 61, Ohiienko str., Kamianets-Podilsky, Khmelnytskyi region, 32301, Ukraine (halaybida.oksana@kpnu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3622-9857>

KRYSHTALIUK Hanna – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the German Languages and Foreign Literature department, Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National University, 61, Ohienko str., Kamianets-Podilsky, Khmelnytskyi region, 32301, Ukraine (kryshtaliuk.anna@kpmu.edu.ua)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0904-4320>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.49.6>

To cite this article: Halaibida, O., Kryshtaliuk, H. (2022). Parentezni konstruktsii u khudozhniomu movlenni F.S. Fitsdzheralda [Parenthetical elements in the artistic speech of F.S. Fitzgerald]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya «Filolohiia» – Problems of Humanities. “Philology” Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 49, 43–48. doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.49.6> [in Ukrainian].

PARENTHETIC ELEMENTS IN THE ARTISTIC SPEECH OF F. S. FITZGERALD

Summary. *The individuality of a writer's language is most clearly traced in the syntactic system of his works, so to find out the peculiarities of his idiosyncrasy, it is important to analyze the syntactic features and determine the stylistic dominants of his works. The purpose of our research is to identify the characteristic features of the syntactic organization of Fitzgerald's prose and determine the stylistic load of parenthetical units in the writer's artistic speech.*

The original feature of Fitzgerald's style is the use of complex constructions of coordinate and asyndetic connection, which are often complicated by parenthetical constructions. They provide the narration with dynamism, create a rhythmic pattern, which thanks to the melody expresses different emotional nuances. Thus, parenthetical constructions can be considered as linguistic and expressive means that distinguish the writer from other artists of the word.

F. S. Fitzgerald's prose reveals situational parentheses (which serve as a means of clarifying depicted events) and subjective-evaluative parenthetical constructions, which are means of combining the description of events and their simultaneous evaluation and characterization. They make it possible to create the completeness of the artistic image and reproduce the aesthetic meaning inherent to the work of fiction, develop text emotiveness and create an expressive and pragmatic field of artistic text. Parentheses also enable a dialogue with the reader and become a means of intimacy of the writer's prose. They ensure the development of the content of the text and facilitate the full transmission of additional supporting information that the author considers important for the reader's perception of his works.

As a result of the research, it has been found out that the style of F.S. Fitzgerald is marked by the syntactic segmentation of the utterance with the weakening of syntagmatic connections between the parts. Therefore, we consider tracing other means of complicating sentence structures in the artistic speech of the writer and defining their stylistic functioning promising for further research.

Key words: *parentheses, syntactic segmentation, intimation, dialogization, semantic structure, stylistic function.*

Постановка проблеми. Цінність мовних засобів художнього тексту виявляється передусім у експресивних та естетичних значеннях, яких вони набувають у художньому контексті. Безумовно, основну роль у здійсненні емоційного впливу на читача виконують лексичні одиниці, оскільки саме семантика окремих слів та словосполучень розкриває зміст художнього твору та забезпечує прагматичний та естетичний ефект. Проте реалізації авторського задуму слугують і синтаксичні конструкції, які структурують та сегментують художнє мовлення, створюють ритмічний малюнок, який сприяє акцентуванню та виділенню певної інформації згідно з інтенціями автора. Як вважає, Н. Пеле-

віна, «синтаксис володіє більш широкими експресивними можливостями, ніж морфологія, оскільки він допускає більше вибору і більш безпосередньо пов'язаний з думкою» (Пелєвіна, 1980, с. 44). Свідомий вибір мовних засобів забезпечує естетичний вплив на читача. З'ясування функціонально-стилістичного навантаження певних синтаксичних одиниць у художньому мовленні окремого автора сприятиме не тільки визначенню індивідуально-авторської специфіки їхнього використання, але й виявить тенденції розвитку експресивного синтаксису загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість визначного американського

письменника Ф. С. Фіцджеральда неодноразово привертала увагу вітчизняних і закордонних мово- та літературознавців. Вони вивчали психологізм творів письменника (О. В. Бабенко), мовні засоби створення образів персонажів у його творах (Л. Б. Берберова, О. Б. Борисова), автобіографічні мотиви, ономастичний простір та організацію оповіді у романі «Великий Гетсбі» (Л. Ю. Галієва, М. А. Горовенко, М. Густинович), особливості ідіостилю письменника (Е. Є. Мінцис, С. Ладовська, А. М. Приходько, І. О. Ходос, Х. Liu). Проте одиницям експресивного синтаксису не приділено достатньо уваги, а засоби ускладнення структури простого речення ще не були предметом окремого дослідження. Цим умотивуємо **актуальність** нашої розвідки.

Метою статті є визначити текстотвірні та стилістичні функції парентезних конструкцій у мові художньої прози письменника (на прикладі роману «Великий Гетсбі»).

Завдання – проаналізувати синтаксичну організацію художнього мовлення роману, виявити її особливості, з'ясувати роль парентезних конструкцій у семантичній структурі художнього тексту, визначити їхні структурно-семантичні типи та стилістичне навантаження.

Виклад матеріалу. Ф. С. Фіцджеральд – видатний американський письменник початку ХХ століття, представник модернізму, творчій манері якого притаманні, окрім реалізму, риси романтизму. Романтична манера письма проявилася, зокрема, у двоякому ставленні до своїх героїв, у вираженні погляду автора / оповідача на зображувані події, їх оцінюванні та переосмисленні. Його твори – це «синтез романтичних і соціопсихологічних рефлексій критичного реалізму. Зіткнення дійсності з мрією, реального з ілюзорним, минулого з теперішнім посилює лірико-символічне звучання його прози, наближує її до поетичної мови» (Приходько, 2019, с. 95).

Певний ліризм прозових творів Фіцджеральда знайшов вираження й у синтаксисі творів письменника, зокрема, у довгих ускладнених реченнях, які автор ніби не бажає закінчувати, тому що хоче висловити усі свої міркування й супутні зауваження до повідомлення.

Ускладненість речень у мовленні Фіцджеральда часто представлена однорідними членами, дієприкметниковими / дієприслівниковими зворотами, відокремленими членами, парентезними (вставленими) конструкціями. Вони мають вплив на тональність авторської мови, слугують її сегментації та ритмізації. Вставлення й відокремлення актуалізують повідомлення, дають змогу повною мірою передати комунікативні наміри автора. У своєму дослідженні ми послуговуємося термінами «вставлена / парентезна конструкція», «вставлення / парентеза» як ідентичними й під ними розуміємо «локалізований всередині речення або ширшого контексту відрізок мовлення, виділений круглими дужками або тире, формально виражений словом, словосполученням, повним чи еліптованим реченням усіх можливих синтаксичних і комунікативних типів, елементами іншої семіотичної системи або мікротекстом, інтонаційно зв'язаний з основним висловленням, граматично ж незалежний від нього або експліцитно / імпліцитно зв'язаний з ним, який семантично утворює категорію додаткового повідомлення до основного висловлення, його компонента або ширшого контексту, і є у висловленні іншим змістовим планом» (Аверкіна, 1991, с. 3).

Багатоярусність фрази уможливорює передавання різноманітних доповнень, суджень та уточнень до основного повідомлення. Вставлені конструкції дають змогу розмістити висловлення в різних смислових площинах, таким чином, безперечно, збагачуючи семантичну структуру художнього тексту. Несподіваність їх появи виявляє суб'єктивний підхід з боку автора до оформлення тексту. Вставлення уможливорює додаткове акцентування окремих нюансів повідомлення й надає йому експресивного забарвлення.

Парентезні конструкції не тільки забезпечують тематичний розвиток текстової канви, але й поглиблюють її семантично, вплітають у неї нюанси конотативно-стилістичного забарвлення. Оцінювальний погляд автора організовує сюжет, виявляється в композиції та мовному оформленні.

Значна кількість виявлених вставлених конструкцій в авторському мовленні Ф. С. Фіцджеральда виконує роль ситуативного

пояснення, доповнення деталей розповіді, необхідних для повнішого розуміння читачами зображених подій. Тому їх названо *кумулятивними*: *The one on my right was a colossal affair by any standard – it was a factual imitation of some Hôtel de Ville in Normandy, with a tower on one side, spanking new under a thin beard of raw ivy, and a marble swimming pool and more than forty acres of lawn and garden. It was Gatsby's mansion* (Fitzgerald, 1994, с. 11).

Вставлення містять додаткові зауваги, які доповнюють повноту опису подій і опосередковано акцентують надмірні розкіші і багатство Гетсбі: *The first supper – there would be another one after midnight – was now being served* (Fitzgerald, 1994, с. 50). Такі вставлення забезпечують своєрідне інформативне прирощення до основної оповіді. Але якщо трансформувати вставлення в окреме речення, то втрачається виразність, тобто речення з вставленими конструкціями є експресивними, інформаційно виразнішими й дієвішими і мають більший вплив на читача.

Проте більшість вставлень є *суб'єктивно-оцінювальними*. Автор-розповідач передає свої міркування та роздуми, послуговуючись оцінювальними вставленнями: *This was a permanent move, said Daisy over the telephone, but I didn't believe it – I had no sight into Daisy's heart but I felt that Tom would drift on forever seeking a little wistfully for the dramatic turbulence of some irrecoverable football game* (Fitzgerald, 1994, с. 12).

У вставленнях подано характеристику героїв роману, що не завжди є прямою, частіше опосередкованою: *This responsiveness had nothing to do with that flabby impressionability which is dignified under the name of the 'creative temperament' – it was an extraordinary gift for hope, a romantic readiness such as I have never found in any other person and which it is not likely I shall ever find again* (Fitzgerald, 1994, с. 8).

Оповідач передає власне сприйняття художньої дійсності. Парентезні одиниці, які наділені суб'єктивною модальністю, виявляють ставлення автора до зображуваних подій, сприяють емоційному виділенню певної частини повідомлення: *He smiled understandingly – much more than understandingly. It was one of those rare smiles with a quality of eter-*

nal reassurance in it, that you may come across four or five times in life. It faced – or seemed to face – the whole eternal world for an instant, and then concentrated on you with an irresistible prejudice in your favor. (Fitzgerald, 1994, p. 54). It was full of money – that was the inexhaustible charm that rose and fell in it, the jingle of it, the cymbals' song of it.... High in a white palace the king's daughter, the golden girl... (Fitzgerald, 1994, с. 118).

У романі спостерігаємо метатекстові вставлення, у яких оповідач коментує власне мовлення: *I lived at West Egg, the – well, the less fashionable of the two, though this is a most superficial tag to express the bizarre and not a little sinister contrast between them* (Fitzgerald, 1994, с. 11).

Вставлення у мовленні оповідача, у яких той характеризує себе та власні уподобання, часто слугують засобом установаження діалогічних довірливих стосунків з читачами: *I was rather literary in college – one year I wrote a series of very solemn and obvious editorials for the 'Yale News' – and now I was going to bring back all such things into my life and become again that most limited of all specialists, the 'well-rounded man'* (Fitzgerald, 1994, с. 10).

Такі парентези реалізують характерний для прози XIX – початку XX ст. прийом «інтимізації». Згідно з твердженням А. В. Корольової, інтимізація є одним із типів суб'єктивно-адресатних відношень, розглянутих як художній інтеракт (Корольова, 2002, с. 36). За кількісними показниками, вважає дослідниця, перентезні конструкції є однією з найпоширеніших форм інтимізації. Відповідно до своєї природи вони розкривають зміст авторського коментаря, який іде паралельно з основною розповіддю. Використання суб'єктивно забарвлених оцінних вставлень сприяє створенню ефекту зацікавленості автора в потенційному читачеві: *Only Gatsby, the man who gives his name to this book, was exempt from my reaction – Gatsby who represented everything for which I have an unaffected scorn.* (Fitzgerald, 1994, с. 8).

У романі «Великий Гетсбі» вставлені речення слугують засобом висловлення оповідачем своїх дотичних зауважень, міркувань, коментарів щодо персонажів чи певних обставин: *A man named Klipspringer was there*

so often and so long that he became known as 'the boarder' – I doubt if he had any other home (Fitzgerald, 1994, с. 68).

У художній прозі 20–30-х років ХХ ст. вставлені конструкції виступають елементом «естетичної гри» з читачем, яка властива письменникам-модерністам (Галайбіда, 2009, с. 115). Ігровий елемент Р. Мовчан назвала «способом творення нового, модерністичного тексту, [...] стилістичним прийомом», який використовувався для обігрування слова як «кодового знаку емоції, думки, настрою, мотиву, ідеї» (Мовчан, 2003, с. 41–42). Саме такі авторські вставлення, у яких обіграно певні лексеми з основного речення, стають вказівкою на важливий підтекст, який зрозумілий для читача тільки з попереднього контексту: *I slunk off in the direction of the cocktail table – the only place in the garden where a single man could linger without looking purposeless and alone* (Fitzgerald, 1994, с. 48).

Щодо структурного оформлення, більшість вставлень у романі є предикативними одиницями, в окремих випадках вони мають у своїй структурі порівняльні конструкції:

And so with the sunshine and the great bursts of leaves growing on the trees—just as things grow in fast movies – I had that familiar conviction that life was beginning over again with the summer (Fitzgerald, 1994, с. 8).

Вставлені конструкції, здійснюючи членування мовленнєвого потоку, забезпечують художню ритмізацію розповіді, відтіняють логічний наголос і передають експресивно-емоційне забарвлення.

Не можна не згадати пунктуаційне оформлення вставлених конструкцій у романі. На відміну від усталеної традиції, згідно з якою парентезні конструкції здебільшого виділяються дужками, комами, тире, у романі «Великий Гетсбі» вони відокремлені здебільшого тире. Цей розділовий знак можна, ймовірно, пояснити супутніми суб'єктивно-експресивними нюансами, а не логіко-синтаксичною мотивацією. Творче використання пунктуацій-

них знаків перетворює їх у могутній стилістичний засіб, який сприяє виразності художнього мовлення. Пунктуація відображає бажання автора передати зміст написаного точно таким, яким він його уявляє. Дужки передають факультативність і відчуженість вставлення, підтвердженням чого є поодинокі взяті у дужки вставлені слова, як містять уточнення лексичних одиниць основного речення: *And the Ismays and the Chrysties (or rather Hubert Auerbach and Mr. Chrystie's wife) and Edgar Beaver* (Fitzgerald, 1994, с.67). Тире, як зазначає Л. Т. Давидова, вказує на більший семантичний зв'язок вставленої конструкції з основним реченням, сигналізуючи про наявність пояснювальних, причинових, порівняльних відношень (Давидова, 1986). Вставлення, виділене тире, акцентоване в реченні і стає важливим семантичним центром висловлення, створює особливу ритмомелодійність фрази.

Висновки. Отже, парентезні конструкції у художній прозі Ф. С. Фіцджеральда є одним із засобів членування речення з метою зміни семантико-стилістичного співвідношення елементів та виділення певних моментів. Із семантико-стилістичного погляду такі авторські вставлення є іншою площиною тексту. Вони вводять авторську оцінку, роздуми, мотивацію, коментар, які здійснюють паралельно основному викладу думки. Паралелізм зображення й одночасної його авторської оцінки, коментаря – це той основний стилістичний ефект, якого досягають такими вставленнями.

Очевидно, що парентезні конструкції надають художньому мовленню Ф. С. Фіцджеральда особливих смислових та експресивно-стилістичних відтінків: у такий спосіб загостріюють увагу на певних відрізках мовлення, також зазначають додаткові деталі, уточнюють інформацію основного висловлення.

Перспективи подальшого вивчення окресленої проблеми вбачаємо в дослідженні стилістичного навантаження інших засобів ускладнення реченнєвих конструкцій у художньому мовленні письменника.

ЛІТЕРАТУРА

- Аверкина Л. А. Особенности парентетически осложненного высказывания в текстах газетно-публицистического стиля современного немецкого языка : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Москва, 1991. 26 с.
- Галайбіда О. В. Вставлені конструкції в українському художньому тексті : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2009. 213 с.

- Давыдова Л. Т.** Интонация вводных оборотов в английском языке. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1986. 93 с.
- Корольова А. В.** Типологія нарративних кодів інтимізації в художньому тексті. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2002. 267 с.
- Мовчан Р.** Ще раз про Миколу Хвильового, або Homo Ludens в українській прозі 20-х років . *Українська мова в ліцеях і гімназіях*. 2003. № 3. С. 39–55.
- Пелевина Н. Ф.** Стилистический анализ художественного текста. Ленинград : Просвещение. 1980. 271 с.
- Приходько А. М., Ходос І. О.** Система концептуальних домінант ідіодискурсу Ф. С. Фітджеральда. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. Вип. 17. / ред. кол. М. П. Фабіан (гол. ред.), Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2019. С. 95–104.
- Прияткина А.Ф.** Русский язык. Синтаксис осложненного предложения. Москва : Высшая школа, 1990. 176 с.
- Fitzgerald F. Scott.** *The Great Gatsby*. London : Penguin books, 1994. 188 p.
- Liu X.** Stylistic Analysis of The Great Gatsby from Context Category. *Journal of Language Teaching and Research*. 2010. Vol. 1. № 4. P. 416–425.
- Shishkina I. S., Mironina A. Yu., Kryukova N. F., Ivanov A. V., Gruba N. A.** Parenthetical constructions: structure and semantics. *Laplage em Revista (Internacional)*. 2021. Vol. 7. № 3A. P. 275–281.

REFERENCES

- Averkina L. A.** (1991). *Osobennosti parenteticheski oslozhnyonnogo vyskazyvaniya v tekstah gazetno-publitshesticheskogo stilia sovremennogo nemetskogo yazyka [Peculiarities of parenthetically complicated utterances newspaper style of the German language]*. (Extended abstract of Candidate's thesis). Moscow [in Russian].
- Halaibida O. V.** (2009). *Vstavleni konstruktii v ukrainskomu khudozhniomu teksti [Parenthetic constructions in the Ukrainian fiction text]* (Candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].
- Davydova L. T.** (1986). *Intonacyja vvodnyh oborotov v anglijskom jazyke [Intonation of parenthetic elements in English]*. Moscow [in Russian].
- Koroliova A. V.** (2002) *Typolohiia naratyvnyh kodiv intymizatsii v khudozhniomu teksti [Typology of narrative codes of intimization in fiction text]*. Kyiv : Publishing centre of KNLU [in Ukrainian].
- Movchan R.** (2003). *Shche raz pro Mykolu Khvyliovoho, abo Homo Ludens v ukrainskii prozi 20kh rokiv [Again about Mykola Khvyliyovi or Homo Ludens in the Ukrainian prose of the 20s]. Ukrainska mova v litseiakh i himnaziakh – Ukrainian language and literature in lyceums and gymnasiums, 3, 39–55 [in Ukrainian]*.
- Pelevina N. F.** (1980). *Stilisticheskij analiz hudozhestvennogo teksta [Stylistic analysis of fiction text]*. Leningrad : Prosveschenie [in Russian].
- Prykhodko A. M., Khodos I. M.** (2019). Systema kontseptualnykh dominant idiodyskursu F. S. Fitsdzheralda [System of concept dominants of F. S. Fitzgerald]. *Suchasni doslidzhennia z inozemnoi filolohii – Modern research of foreign philology* (Issue 17), (pp. 95–104). Uzhhorod [in Ukrainian].
- Priyatkina A. F.** (1990). *Russkij jazyk. Sintaksis oslozhnyonnogo predlozheniya [Russian language. Complicated sentence syntax]*. Moscow: Vysshaya shkola [in Russian].
- Fitzgerald F. Scott.** (1994). *The Great Gatsby*. London: Penguin books [in English].
- Liu X.** (2010). Stylistic Analysis of The Great Gatsby from Context Category. *Journal of Language Teaching and Research*, 4 (Vol. 1), (pp. 416–425) [in English].
- Shishkina I. S., Mironina A. Yu., Kryukova N. F., Ivanov A. V., Gruba N. A.** (2021). Parenthetical constructions : structure and semantics. *Laplage em Revista (Internacional)*, 3A (Vol. 7), (pp. 275–281) [in English].